

Regeringens proposition

1978/79:67

om förbud mot aga;

beslutad den 16 november 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i föräldrabalken uttryckligen anges att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Bestämmelsen föreslås träda i kraft den 1 januari 1979.

**Förslag till
Lag om ändring i föräldrabalken**

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 3 § föräldrabalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

3 §

Vårdnadshavare skall utöva den uppsikt över barnet som är erforderlig med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter.

*Barnet får inte utsättas för kroppslig
besträffning eller annan kränkande
behandling.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

¹ Balken omtryckt 1976:612.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-09-07

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Romanus, Gustavsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo.

Föredragande: statsrådet Romanus

Lagrådsremiss om förbud mot aga

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 24 februari 1977 tillkallades en kommitté¹ för att undersöka i vilka fall och på vilka sätt barns intressen och behov bör tillgodoses bättre än f. n. genom föreskrifter som – huvudsakligen inom ramen för lagstiftningen i övrigt – särskilt tar sikte på barnens rätt.

Kommittén, som antog namnet utredningen om barnens rätt, avlämnade i december 1977 betänkandet (SOU 1978:10) Barnets rätt 1. Om förbud mot aga.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren (RÅ), hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, statens invandrarverk, länsstyrelsen i Östergötlands län, juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Barnomsorgsgruppen (S 1973:07), Svenska kommunförbundet, sociala centralnämnderna i Stockholm, Göteborgs, Malmö och Gävle kommuner, sjukvårdsförvaltningen i Gotlands kommun, Västmanlands läns landstings psykiska barn- och ungdomsvård, Sveriges advokatsamfund, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Rädda Barnens riksförbund, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Riksförbundet Hem och Skola, Föreningen Barnets rätt i samhället och Föreningen Familj och Rätt.

¹ Ledamöter lagmannen Tor Sverne, ordförande, riksdagsledamöterna Märta Fredriksson och Yvonne Hedvall, utredningssekreterarna Kerstin Sandelius och Lars Strand samt ombudsmannen Maria West.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har bifogat yttrande från länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

2 Gällande rätt

Enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken står barn under vårdnad av bägge föräldrarna eller en av dem eller av särskilt förordnad förmyndare till dess barnet har fyllt 18 år eller gift sig. Vårdnadshavare är enligt 2 § skyldig att sörja för barnets person och ge det sorgfällig uppfostran. I 3 § föreskrivs att vårdnadshavare skall utöva den uppsikt över barnet som behövs med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter.

Sistnämnda paragraf fick sin nuvarande lydelse genom en lagändring år 1966 (prop. 1966:96, 1LU 1966:32, rskr 246, NJA II 1966 s. 618). Ändringen innebar att det stöd för en rätt att aga barn som paragrafen dittills hade gett togs bort. Brottsbalkens bestämmelser om misshandel blev därmed i princip fullt ut tillämpliga också på aga av barn. Å andra sidan infördes inte i föräldrabalken något uttryckligt förbud mot kroppsliga straff eller handgripliga tillrättavisningar mot barn.

För en närmare redogörelse för gällande rätt och dess historik hänvisas till betänkandet, s. 15–22.

3 Kommitténs förslag

Enligt utredningen är barnpsykiatrer och barnpsykologer sedan länge överens om att det är olämpligt att kroppsligt bestraffa barn. Även lätta bestraffningar är riskfyllda. Den allmänna opinionen mot aga har också med tiden vuxit sig allt starkare. Utredningen konstaterar att det i dag inte finns något uttryckligt förbud mot aga. Många tror därför att aga får förekomma vid barnuppfostran. Detta innebär risker för barnet. Utredningen anser att tiden nu är mogen för att i föräldrabalken införa en bestämmelse som ger uttryck för barnets rätt till skydd mot övergrepp. Utredningen föreslår därför att i 6 kap. 3 § föräldrabalken tas in ett förbud mot kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling av barn. Någon särskild straffbestämmelse anknyter inte till den föreslagna bestämmelsen, utan liksom tidigare kommer främst bestämmelserna om misshandel i 3 kap. 5 § brottsbalken att gälla.

Enligt utredningen misshandlas årligen ett inte obetydligt antal barn av sina fostrare. Utredningen anser att det är angeläget att det skapas en allmän opinion mot handgripliga tillrättavisningar, att våld mot barn bedöms som just våld och inget annat. Den föreslagna bestämmelsen kan stärka en sådan opinion och på så sätt bidra till att minska antalet fall av barnmisshandel.

Enligt utredningen bör den föreslagna lagändringen i förening med

information om den kunna bidra till att öka insikterna om att det är förbjudet och olämpligt att aga barn. Informationen bör ges till både föräldrar och andra och bör lämpligen till en början kunna lämnas genom massmedier. Den bör också utgöra ett inslag i den planerade föräldrautbildningen. Utredningen framhåller att det är viktigt att informationen kommer även invandrarna till del.

Beträffande utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet s. 23–29.

4 Remissyttrandena

Utredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen. Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av nära nog samtliga remissinstanser. Från några håll ifrågasätts dock utformningen av den föreslagna bestämmelsen. En sammanställning av remissyttrandena finns som nämnts i bilaga 1.

5 Föredragandens överväganden

Efter den lagändring som skedde år 1966 innehåller föräldrabalken inte någon bestämmelse som berättigar föräldrar att i uppfostringssyfte utsätta sina barn för kroppslig bestraffning. Å andra sidan finns i balken inte någon bestämmelse som uttryckligen förbjuder handgripliga tillrättavisningar. Frågan är nu om det bör införas ett förbud i föräldrabalken mot kroppslig bestraffning av barn.

Vad som i allmänt språkbruk kallas barnmisshandel är ett allvarligt ont som samhället med all kraft måste bekämpa. De medel som bör användas är inte bara straff och andra ingripanden från det allmännas sida i de konkreta fallen utan också olika former av förebyggande insatser.

Från den egentliga barnmisshandeln är steget långt till de lätta handgripliga tillrättavisningar som kan förekomma i barnuppfostran. En del av dessa handlingar kan inte ens räknas som ringa misshandel i brottsbalkens mening.

Barnpsykiatrer och barnpsykologer är emellertid sedan länge ense om att det över huvud taget är olämpligt att straffa barn kroppsligt. Denna uppfattning har efter hand blivit vanligare också hos allmänheten. Även lättare bestraffningar kan medföra risker för barnets harmoniska utveckling.

Det är rent rättsligt något osäkert i vilken utsträckning lättare handgripliga tillrättavisningar av barn är straffbara. Bl. a. har det yppats tveksamhet om räckvidden i straffrättsligt hänseende av 1966 års lagändring. Många föräldrar uppfattar nog föräldrabalkens tystnad så, att viss rätt till aga finns. En allvarlig

fara med en sådan uppfattning är att den lätt banar väg för vad som utan tvekan är skadligt våld mot barn. Den som slår sitt barn kan bli benägen att själv tycka att handlingen hör till kategorin tillåten aga eller att utåt rättfärdiga sitt handlande genom att hänvisa till aganderätt. Så länge det inte står helt klart att våldsanvändning i barnuppfostran inte får förekomma i någon form, kan det därför bli svårt att komma till rätta med den verkliga barnmisshandeln.

Av dessa skäl anser jag, liksom nästan samtliga remissinstanser, att det i föräldrabalken bör införas ett uttryckligt förbud mot kroppslig bestraffning av barn. Med en sådan bestämmelse når man slutpunkten i en rättsutveckling som har inneburit att samhället allt mer har ställt sig avvisande till aga som uppfostringsmedel. Denna utveckling speglar i sin tur den numera förhärskande inställningen att barnet är en självständig individ som kan kräva full respekt för sin person.

Ett förbud mot handgripliga bestraffningar avser givetvis att skydda barnet inte bara mot kroppsliga skador utan också mot psykiska lidanden och störningar som följer av våldsanvändning. Enbart ett sådant skydd kan emellertid inte anses tillräckligt. Föräldrabalken skulle ge en skev bild av vilka uppfostringsåtgärder som hotar barnens psykiska hälsa och utveckling, om det föreslagna förbudet endast gällde fysiska ingrepp. Också samhällets avståndstagande mot vad som i dagligt tal kallas psykisk misshandel bör framgå av balken. Jag anser därför i likhet med utredningen att den föreslagna bestämmelsen även bör innehålla ett förbud mot att utsätta barnet för annan form av kränkande behandling än kroppslig bestraffning. Också detta förbud är ett uttryck för hänsyn till barnens integritet och egenvärde.

I och för sig kunde det vara befogat att, som hovrätten över Skåne och Blekinge har föreslagit under remissbehandlingen, koppla samman den nya bestämmelsen med allmänna föreskrifter om vårdnadshavares skyldigheter vid barnuppfostran. Det nu föreslagna förbudet utgör emellertid endast det första steget i en allmän översyn av de regler som rör vårdnaden om barn. Utredningen kommer under sitt fortsatta arbete att pröva behovet av en bestämmelse som i positiva ordalag anger vad som bör innefattas i föräldrarnas psykiska omvårdnad om sina barn. I väntan på detta bör man nöja sig med att införa en bestämmelse av den innebörd som utredningen nu har föreslagit.

Med den nya bestämmelsen i föräldrabalken kan det inte råda någon tvekan om att en bestraffningsåtgärd mot barn är brottslig, om motsvarande handling mot en annan person är straffbar som misshandel enligt brottsbalken. Att straffbelägga överträdelse av bestämmelsen utöver vad som redan följer av brottsbalkens regler är däremot inte påkallat. Som har framhållits under remissbehandlingen skulle det säkert vara olyckligt om det allmänna ingrep eller kunde ingripa med lagföring och straff mot varje, än så ringa överträdelse av ett förbud mot aga. Genom reglerna om åtalsprövning är det

också sörjt för att åtal kan underlåtas för mera bagatellartade handlingar som i och för sig faller inom gränsen för det straffbara. Enligt 3 kap. 11 § brottsbalken får sålunda misshandel som inte är grov och som inte har förövats på allmän plats åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Bättre än att lita till straffrättsliga påföljder är att genom upplysning och utbildning söka påverka attityderna hos föräldrar och andra som har med barn och ungdom att göra. Både utredningen och flera remissinstanser framhåller att det i dag finns otillräckliga kunskaper om riskerna med att använda kroppsliga bestraffningar i uppfostran. Ett otvetydigt förbud i föräldrabalken mot aga bör kunna bli ett värdefullt pedagogiskt stöd i strävandena att övertyga föräldrar och andra om att inga former av våld får vara medel i barnens fostran. Liksom utredningen anser jag att det är viktigt att en lagändring fullföljs genom en effektiv och fortlöpande information om den nya bestämmelsen. Risken är annars stor att denna stannar på papperet.

Informationen bör rikta sig både till föräldrar och till olika organ inom samhällets barnomsorg. Liksom utredningen och flera remissinstanser anser jag det också angeläget att man försöker påverka unga människors attityder till förhållandet mellan barn och föräldrar. Det är därför viktigt att skolan förmedlar kunskap om vilka uppfostringsmetoder som är lämpliga och tillåtna. Upplysning om föräldrabalkens innehåll på denna punkt bör vidare bli ett moment i föräldrautbildningen. Den kan där kombineras med diskussioner och positiva råd om hur man bäst kan komma till rätta med de konflikter och problem i familjen som ofta ligger bakom utslag av våld mot barn.

Vad härefter gäller den föreslagna bestämmelsens närmare utformning ansluter jag mig likaså till utredningens förslag. Bestämmelsen bör tas upp som ett andra stycke i 6 kap. 3 § föräldrabalken och ange att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Med kroppslig bestraffning menas främst handling som medför att barnet tillfogas kroppsskada eller smärta, även om störningen är helt lindrig eller hastigt övergående. Det är endast användande av våld i bestraffningssyfte som avses, dvs. åtgärder som riktas mot barnet i efterhand, för något som det har gjort eller underlåtit. Att föräldrarna i andra fall måste ha viss rätt att övervinna fysiskt motstånd från barnets sida är oundvikligt, om de skall kunna fullgöra sin skyldighet att ha uppsikt över barnet, särskilt när det är litet. Det kan exempelvis gälla att lyfta eller rycka undan barnet för att hindra det från att göra sig illa eller att skada andra.

Även fysiska åtgärder mot barn som inte har bestraffningssyfte kan emellertid i vissa fall innebära sådan kränkande behandling som förbjuds i andra ledet av bestämmelsen. De torde då i allmänhet också vara straffbara enligt brottsbalken. Rumsarrest o. d. används ibland, främst i bestraffnings-

syfte. Åtgärden kan skapa ångest hos barnet och kan vara att beteckna som en otillåten kränkning av barnet, när den inte med hänsyn till omständigheterna rentav är att räkna som en kroppslig bestraffning eller annars faller under brottsbalkens bestämmelser. Också sådant som att öppna ett barns brev och liknande integritetskränkningar kan, delvis beroende på barnets ålder och mognadsgrad, träffas av förbudet mot kränkande behandling.

Detta förbud är emellertid som nämnts i första hand tillkommet med tanke på skadlig psykisk behandling av barn vare sig syftet är att straffa eller beteendet har andra bevekelsegrunder. Förbudet riktar sig mot behandling som innebär fara för barnets personlighetsutveckling. Som exempel kan nämnas att föräldrarna systematiskt fryser ut barnet eller förlöjligar det.

Medan förbudet mot kroppslig bestraffning har en klar innebörd, måste man, när man skall bedöma vad som i övrigt är kränkande behandling, falla tillbaka på allmänna värderingar om vad som är förenligt med en god och kärleksfull uppfostran med respekt för barnets person. Det får bli en uppgift för utredningen om barnens rätt att under det fortsatta arbetet överväga om det är möjligt och lämpligt att i lag i något hänseende tillerkänna barn mera preciserade rättigheter gentemot sina vårdnadshavare.

Placeringen av bestämmelsen i föräldrabalken gör att den kommer att rikta sig till föräldrar och övriga vårdnadshavare. Att, som har föreslagits av några remissinstanser, i annan lag införa en motsvarande regel för andra personer som har hand om barn finner jag inte påkallat. Jag räknar med att den nu förordade bestämmelsen i praktiken kommer att uppfattas som en norm med giltighet för alla som har hand om barn. Jag kan också erinra om att bestämmelser som förbjuder kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling av barn och ungdom finns i skollagen (1962:319), stadgan (1960:595) för barnavårdsanstalter och stadgan (1960:728) för ungdomsvårds-skolorna.

Den föreslagna bestämmelsen bör träda i kraft den 1 januari 1979.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om ändring i föräldrabalken. Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.¹

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslaget.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

¹ Bilagan har utelämnats här. Förslaget är likalydande med det som har fogats till propositionen.

Sammanställning av remissyttrandena

1 Allmänna synpunkter

Utredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandling. Till de remissinstanser som utan närmare kommentar har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran hör Stockholms tingsrätt, skolöverstyrelsen, statens invandrarverk, Svenska kommunförbundet, sociala centralnämnden i Göteborgs kommun, sociala centralnämnden i Malmö kommun, sociala centralnämnden i Gävle kommun, Sveriges advokatsamfund och Folkpartiets kvinnoförbund.

I det följande återges i sammandrag de synpunkter som framförts av remissinstanserna.

1.1 RÅ:

Utredningens förslag tillstyrks med anmärkande av följande synpunkter.

Redan med utgångspunkt från gällande lagstiftning är det självklart att barn i princip åtnjuter samma rättsskydd i straffrättsligt hänseende som vuxna personer. De inskränkningar i detta skydd som nu och alltjämt bör komma i fråga beträffande barn, framstår ur min synvinkel sett möjligen som något problematisk i den fortsatta rättstillämpningen. Det kan ifrågasättas om inte lagstiftningen bör ge uttryck för att det trots allt i fortsättningen bör finnas utrymme för en skillnad mellan barn och vuxna vid bedömningen av kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Detta skulle kunna ske genom en redigering av det föreslagna lagbudet av innehåll att barnet inte får utsättas för sådan kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling som är belagd med straff i brottsbalken. Härigenom skulle markeras att sådana förfaranden som inte anses straffbara eller straffvärda skulle tydligt undantas. Jag syftar inte i första hand till några misshandelsfall utan närmast till att åtskilliga fall av behandling som för en vuxen människa skulle framstå som kränkande och även straffbara måste tålas av barn. I detta hänseende vill jag också understryka skillnaden mellan små barn och nästan vuxna. I informationshänseende skulle ett dylikt tillägg knappast skada. Som jag har uppfattat förslaget är det inte primärt avsett att leda till en ökad kriminalisering utan främst som en kodifiering av en uppfattning som nu måste anses rådande i samhället. Det vore olyckligt för de rättsvårdande myndigheterna om den föreslagna lagstiftningen skulle leda till en alltför utökad frekvens av anmälningar som inte leder till fullbordad lagföring. Mitt förslag torde inte

vara ägnat att undergräva lagstiftningens effekt när det gäller att komma åt de allvarliga fallen eller att i största allmänhet åstadkomma en opinion i förevarande hänseende.

1.2 Hovrätten över Skåne och Blekinge:

Hovrätten har i remissyttranden 15.2.1966 och 29.5.1972 över tidigare förslag till ändringar av föräldrabalken framhållit nödvändigheten av att statsmakterna intar en bestämt avvisande hållning till alla former av våld mot barn. Hovrätten betonade att ett lagstadgande i ämnet bör ta sikte inte enbart på fysiskt våld mot barn utan även beakta de psykiska problemen. Hovrätten har fortfarande denna mening och delar alltså den principiella uppfattning utredningens betänkande ger uttryck för.

I remissyttrandet 1972 uttalade hovrätten att effekten av ett icke straffsanktionerat lagstadgande mot barnmisshandel kanske inte bör överskattas men att det som ett led i en välmotiverad opinionspåverkan inte heller kan avvisas. För den händelse någon lagändring kunde anses behövlig anförde hovrätten att ett sådant stadgande inte bör ha en negativ innebörd utan ta fasta på de positiva krav som bör ställas på vårdnaden om barn och uppfostran av barn. — — —

Enligt hovrättens mening ger den av utredningen åberopade undersökningen av antalet anmälda fall av barnmisshandel (Barn som far illa, Allmänna barnhuset 1975) visst belägg för att det alltså, inte bara hos allmänheten utan också hos de sociala myndigheterna, finns otillräcklig insikt om vilka uppfostringsmetoder som från samhällets synpunkt är tillåtna och lämpliga. Hovrätten anser därför, liksom utredningen, att ytterligare upplysning på området erfordras och att en lagbestämmelse kan bidra till att klarare markera samhällets totala avståndstagande från våld som medel för uppfostran. För den tilltänkta allmänna föräldrautbildningen och för socialmyndigheternas verksamhet torde ett uttryckligt förbud i föräldrabalken mot kroppslig bestraffning och annat våld mot barn vara av pedagogiskt värde. Hovrätten tillstyrker därför att i balken införes ett tillägg av den innebörd utredningen föreslagit.

1.3 Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen är positiv till åtgärder som kan bidra till att skapa opinion mot användandet av våld vid uppfostran av barn. Styrelsen delar utredningens uppfattning att en bestämmelse med förbud mot aga och annan kränkande behandling bör införas i FB.

1.4 Länsstyrelsen i Östergötlands län:

Det torde idag vara en allmänt vedertagen uppfattning att våld inte får användas i umgänget mellan människor. Det är självfallet viktigt, att även lagstiftningen ger klart uttryck för den rättsuppfattning som råder i samhället. Samtidigt måste emellertid framhållas, att det i dagens samhälle finns en ambivalent inställning till aga som uppfostringsmedel. De flesta unga föräldrar ansluter sig visserligen till en barnuppfostran utan aga, men tillgriper ändå stryk som korrekationsmedel i utsatta och pressade situationer. Det är också viktigt att framhålla, att barnen idag är speciellt utsatta för den våldsindoktrinering som förekommer exempelvis inom massmedia, där våldet ofta ses som det enklaste sättet att lösa konflikter. Toleransen för våld i olika former ökar därför tyvärr hos både barn och vuxna. I samhället finns dessutom inbyggt ett strukturellt våld, som drabbar alla. Förslaget att införa agaförbud kan i bästa fall vara ett sätt att motverka dessa utvecklingstendenser.

FB:s inledande bestämmelser fastslår föräldrarnas ansvar och skyldigheter mot barnen i relativt allmänna ordalag. Även om föreslagen utvidgning av 3 § i första hand måste ses som fastläggande av ett allmänt synsätt, kan ett i lagen klart uttryckt agaförbud vara av odiskutabelt värde. Lagändringen kan bli vägledande för annan lagstiftning som berör barnen inte minst därför att den ger uttryck för en grundläggande respekt för barnens integritet och egenvärde.

1.5 Länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län:

--- För egen del tror jag inte att effekten av nu föreslagen bestämmelse blir ett minskat antal fall av barnmisshandel, jag tror inte på någon effekt alls av bestämmelsen. Å andra sidan kan man väl ej heller framleta någon direkt negativ effekt av det föreslagna förbudet, varför någon anledning att motsätta sig bestämmelsen ej kan anses förefinnas. Möjligen kan man tänka sig som en negativ effekt att man framdeles både i trängda och oträngda fall kommer att springa till polisen med anmälningar om barnmisshandel, när det nu blivit fastslaget att man på intet vis får kroppsligen angripa ett barn. Därigenom kan polis och åklagare komma att få göra utredningar i större antal fall än tidigare och även i åtskilliga fall där några förutsättningar för åtal för misshandel ej visa sig föreligga. En dylik effekt av ett utökat angivelseraseri skulle på intet sätt vara önskvärd och en del helt omotiverade polisutredningar skulle kunna få ordentligt negativa konsekvenser för barnen i många fall.

1.6 Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet:

Fakultetsnämnden tillstyrker det föreslagna tillägget till Föräldrabalken 6 kap. 3 §. Ett uttryckligt förbud mot "kroppslig bestraffning eller annan

kränkande behandling” av barn innebär visserligen knappast någon egentlig förändring av nuvarande rättsläge. Alltjämt kommer påföljden för överträdelse att främst bero av Brottsbalkens regler om gränsen för barnmisshandel, låt vara att vårdnadshavarens uppträdande även kan medföra att han befinner sig olämplig som vårdnadshavare. Det föreslagna tillägget kan dock ha viss pedagogisk betydelse.

1.7 Barnomsorgsgruppen:

Barnomsorgsgruppen anser sig inte i någon större omfattning kunna gå in i sakdiskussion om lämpligheten av att lagstifta om förbud mot kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Enligt vår uppfattning har dock utredningen mycket snabbt dragit slutsatser som trots allt innehåller många aspekter. Ett förbud mot aga bör ses i förhållande till övriga bestämmelser i föräldrabalken. Dessa bestämmelser har i långa stycken en auktoritär prägel och ger en inriktning som vore synnerligen olycklig om de följdes bokstavligen. Vi anser det olyckligt att bryta ut frågan om aga från den totala genomgången. Eftersom redan i dag våld mot barn är förbjudet enligt brottsbalken innebär den föreslagna bestämmelsen ingen större ändring i rättsläget. Allmänt kan självfallet hävdas att lagbestämmelser som ej kan övervakas och på vilka ej kan följa sanktioner är verkningslösa. Enligt vår uppfattning bör stor försiktighet med sådana lagbestämmelser iakttas.

1.8 Sociala centralnämnden i Stockholms kommun:

Socialförvaltningen finner det – liksom förutvarande Stockholms barnavårdsnämnd 1972 i yttrande över de riksdagsmotioner som ytterst föranlett nu föreliggande förslag – angeläget att det i lagen införs ett klart uttalande mot aga som uppfostringsmedel. Ett uttryckligt förbud framstår som motiverat såväl med hänsyn till de ändrade målen för barnuppfostran bl. a. i målsättningen för förskolan som med hänsyn till riskerna för psykisk och fysisk skada av aga. Enbart uppställande av ett förbud – därtill inte straffsanktionerat – torde emellertid få begränsad verkan, då det gäller att eliminera agan som disciplineringsmetod. Agan har nämligen enligt vad som klarlagts bl. a. genom undersökningar vid kliniken för studium av barns utveckling och hälsa på Karolinska sjukhuset en utomordentligt stark ställning i föräldrarnas uppfostringspraxis. Föräldravåld mot barn är alltjämt regel, även om våldet naturligtvis inte i allmänhet kan klassificeras som barnmisshandel. För att bryta en sådan massiv praxis fordras uppenbarligen utöver legalt förbud såväl insatser, vilka mer generellt kan påverka barnens livsmiljö i positiv riktning (se härom barnmiljöutredningens betänkanden, bl. a. SOU 1975:30), som informativa och utbildningsmässiga åtgärder.

1.9 Sjukvårdsförvaltningen i Gotlands kommun:

Sjukvårdsförvaltningen tillstyrker utredningens förslag ---. Den föreslagna lydelsen i I:B innebär en klar förbättring jämfört med tidigare lydelse. Under senaste decenniet har medarbetare vid BUP (Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken) i sin föreläsningsverksamhet regelbundet mött föräldrar, som i god tro hävdade att kroppsliga tillrättavisningar är nödvändiga och önskvärda. Den tidigare oklarheten vid tolkningen av FB har inneburit att föräldrar med denna uppfattning ansett den av dem försvarade agan endast innebära "obetydlig kroppslig tillrättavisning".

Det är värdefullt att någon straffbestämmelse ej anknuter till den föreslagna bestämmelsen i FB utan att liksom tidigare straffbestämmelserna i 3:e kap. 5 § brottsbalken gäller.

I de lättare fallen är det helt möjligt att använda sig av antingen frivilliga stöd- och behandlingsåtgärder eller tvångsingripanden enligt barnavårdslagens 25, 26 och 29 §§ med inriktning på i första hand förebyggande och stödjande åtgärder.

Hittills har det varit så att man även vid lätta kroppsliga tillrättavisningar ibland känt sig tvingad att polisanmäla. Detta strider mot det allmänna rättsmedvetandet. Det är viktigt att samhällets myndigheter när det gäller korrektionsmetoder tjänar som ett gott föredöme. Dessa myndigheter uppfattas ofta av människor som en övergripande föräldraauktoritet. Myndigheterna får då ej göra sig skyldiga till onyanserade påföljder som är otillbörligt smärtsamma och kränkande. I så fall gör de sig skyldiga till just sådana övergrepp som de i sin tur vill beivra. Denna analogi är så mycket mera tydlig när man betänker erfarenheterna att de föräldrar som agat ofta har mera av kvarvarande okontrollerade impulser från barndomen än föräldrar med mera nyanserade uppfostringsmetoder.

Å andra sidan får myndigheterna ej avstå från resoluta ingripanden till skydd för barnet om förebyggande och terapeutiska insatser ej leder till acceptabelt resultat.

BUP i Visby anser ej att nuvarande rättspraxis, och än mindre socialutredningens förslag till åtgärder, innebär ett sådant rättsskydd för barnet. Vi anser det ytterst angeläget att utredningen av barnens rätt beaktar detta.

1.10 Västmanlands läns landsting:

Ur barnpsykiatrisk synpunkt synes det föreslagna tillägget i föräldrabalken vara ett önskvärt uttryck för inställningen att samhället inte längre kan godta att kroppsligt våld användes mot barn som uppfostringsmedel eller straff. Dess utformning kan också påverka både det allmänna rättsmedvetandet och opinionen. Formuleringen torde även innebära krav på stödåtgärder från samhällets sida för barnfamiljer i ökad utsträckning.

1.11 Centerns kvinnoförbund:

Centerns Kvinnoförbund vill framhålla att aga av barn klart skall förbjudas. Utredningens förslag tillstyrkes alltså.

Rätten att aga barn har diskuterats till och från under åren. Senast 1966 hade Centerns Kvinnoförbund tillfälle att yttra sig i frågan. Vid det tillfället sades bl. a.: "Det synes förbundet ändock nödvändigt att ge § 3 en sådan lydelse att det klart sägs ut att man avser såväl fysiska som psykiska skadeverkningar" vilket förbundet även nu vill påpeka. Lagförslaget "... eller annan kränkande behandling" synes täcka in de psykiska skadeverkningarna även om det inte klart framgår.

1.12 Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

Moderata Samlingspartiets Kvinnoförbund delar uppfattningen att det i FB bör ingå normer för hur föräldrar skall förhålla sig till sina barn.

En samhället genomsyrande inställning vad gäller normer för samlevnad är att våld och övergrepp mellan människor är förkastligt. Givetvis gäller detta i högsta grad samspelet mellan starkare och svagare, där den starkare måste ta på sig ansvaret att genom sitt levnads- och handlingssätt befästa denna inställning hos de svagare. Detta ansvar åvilar främst föräldrar och andra vårdnadshavare som har till uppgift att till barn förmedla samhällets etiska regler för samlevnad mellan människor. Det är av stor vikt att bestämmelser ingår i FB som klart anger att aga eller andra övergrepp mot barn inte accepteras av samhället. Bestämmelserna måste få en sådan utformning att ingen tvekan kan råda, i domstolar, hos barnavårdande myndigheter, hos vårdnadshavare osv. om att fysiskt eller psykiskt våld eller övergrepp mot barn inte kan godtas som uppfostringsmetod.

1.13 Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund:

Förbundet anser sig oreserverat kunna tillstyrka förslaget att i 6 kap. 3 § FB uttryckligen stadgas att barnet inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Med den allt klarare insikten om hur betydelsefull den påverkan är som barnet utsätts för under uppväxtåren och de menliga följderna för barnet av att det utsätts för våld eller annan kränkande behandling, räcker det inte med att lagen först begränsat föräldrarnas rätt att aga sina barn för att sedan helt utmönstra den ur FB. Det är heller inte tillfredsställande att i domstolarna tvekan råder huruvida gällande lag fortfarande tillåter vissa former av kroppsliga tillrättavisningar. Samhället måste klart markera sitt avståndstagande från varje form av aga.

Utredningens förslag blir ett klart uttryck av att man vid fostran av barn inte skall använda kroppsliga bestraffningar eller andra kränkande åtgärder.

Enligt förbundets mening skapas härigenom ett underlag för upplysning bland föräldrar och vårdnadshavare att barn inte får behandlas illa, att även lätta bestraffningar kan ge barn i alla åldrar chockupplevelser och leda till djupgående förändringar i personligheten.

1.14 Svenska kvinnors vänsterförbund:

Det är på tiden att barnens rätt att slippa bli misshandlade fastslås i lag. Kort sagt, det är angeläget att i lagstiftningen ta in ett uttryckligt förbud mot aga som uppfostringsmedel. Man kan naturligtvis inte genom lagändringar reglera barnuppfostringsarbetet men det är viktigt att klart ta avstånd från alla typer av kroppsliga och andra förnedrande bestraffningar.

1.15 Rädda Barnens riksförbund:

Som ett led i en internationell utredning om attityderna till "barn och våld", som Rädda Barnen finansierar, har nyligen 25 svenska barn berättat om sina erfarenheter av våld i den egna vardagsmiljön. Därav framgår att över 20 av dessa barn blivit kroppsligt bestraffade i hemmet en eller flera gånger. Barnens reaktioner på bestraffningar har varit starka och kvardröjande. De minns situationerna i detalj. Flera anser det "orättvist" att vuxna får slå barn och de skulle ha velat slå tillbaka men har inte "vågat" – den vuxne är starkare. Någon som ofta fått stryk talar om "hat" till fadern som brukat slå. Ett par barn som blivit "vana" låter förstå att det ger dem ett övertag i kamratslagsmål på skolgårdarna. Med detta återgivande av vissa, låt vara mycket begränsade rön, vill Rädda Barnen understryka vikten av, att en attitydförändring till våldet mot barn som medel i uppfostran *påskyndas* och att samhället medverkar härtill med klara bestämmelser som förkastar aga i uppfostran.

Alltsedan 1949 har regering och riksdag tillsammans prövat olika lagändringar för att ge uttryck åt statsmakernas skepsis mot den tidigare tillåtna kroppssagan i hemmen. - - - Tolkningstvisterna har inte blivit mindre. Emellertid har varje lagändring aktualiserat en diskussion om barnuppfostrans mål och medel, och förhoppningsvis har utvecklingen drivits åt rätt håll av en opinionsbildning, som utgått både från barnpsykologer, andra fackmän och insiktsfulla politiker. Det nu föreliggande förslaget, att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning, är på nytt ett resultat av sådan samverkan för att klarare än hittills uttrycka ett principiellt fördömande av kroppssaga som uppfostringsmedel. Rädda Barnens Riksförbund välkomnar en lagstiftningsåtgärd som syftar till att precisera denna uppfattning.

1.16 Husmodersförbundet Hem och Samhälle:

Självfallet kan ifrågasättas huruvida en bestämmelse i FB om förbud mot aga kan komma att få någon reell effekt, då efterlevnaden inte kan kontrolleras. Det finns också anledning befara, att alltför många föräldrar är helt okunniga om vad FB stadgar. Förbundet tillstyrker dock, att föreslagen förbudsparagraf intages i FB, under förutsättning att samtidigt beslut fattas om bred och kontinuerlig information. I detta sammanhang vill förbundet kraftigt understryka vikten av att den nu föreslagna föräldrautbildningen snarast blir verklighet och att den läggs upp som en fortlöpande förberedelse för den vuxna rollen och anpassas efter åldrar, utbildningsnivåer och livssituationer.

1.17 Riksförbundet Hem och Skola:

Att använda våld för att påtvinga en annan människa – barn eller vuxen – sina egna åsikter eller för att markera sitt missnöje strider mot Hem och Skola-rörelsens grundläggande människouppfattning. Våld är demoraliserande för både offer och gärningsman. Riksförbundet tillstyrker därför utredningens förslag.

1.18 Föreningen Barnens Rätt i Samhället (BRIS):

Inom Föreningen BRIS Barnens Rätt i Samhället, har vi sedan sju år arbetat främst med att skapa opinion mot misshandel och annan kränkande behandling av barn. Vi hälsar därför med stor tillfredsställelse att utredningen Barnens Rätt i sitt förslag till ändring av FB vill införa en klar bestämmelse om förbud mot alla former av kroppsliga bestraffningar eller andra kränkande handlingsätt som medel i uppföstran av barn.

Vi anser det också tillfredsställande att hela frågan om påföljd i förslaget hänskjuts till BrB och dess allmänna bestämmelse om misshandel. Det vore olyckligt om vårdnadshavare för barn skulle särbehandlas i misshandelsfrågor. Övervåld mot och kränkande behandling av annan person bör ges en likvärdig behandling vare sig den gäller barn eller vuxna.

1.19 Föreningen Familj och Rätt:

Familj och Rätt tillstyrker utredningens förslag till tillägg.

Förslaget är en uppföljning av lagstiftarens intentioner alltsedan 1973 års äktenskapsreform att via familjelagstiftningen ge kommande generationer ett bättre samhälle än dagens genom att föra fram nya värderingar och försöka skapa en allmän opinion för dessa.

Oavsett om man partipolitiskt kallar inriktningen progressiv eller reformis-

tisk eller väljer något annat mode-ord är det för samhället väsentligt att lagstiftaren på tvärpolitisk grundval företräder nytänkande och attitydförändring. I vårt snabbt föränderliga samhälle är det av utomordentlig vikt att lagstiftningen inom familjerätten inte får stanna vid fastställande av sedvanerätt. — — —

Föreningen finner det därför angeläget att den för ca 60 år sedan lagfästa, gamla svenska sedvanerätten att aga barn i uppfostringssyfte inte bara har utmönstrats ur lagtexten utan även uttryckligen förbjuds. Vi tror för den skull inte att "agan" i fysisk eller psykisk form omedelbart försvinner.

Den psykiska agan medför många gånger mycket allvarligare effekter än den rent fysiska — särskilt i fråga om bristande självkänsla. Föreningen kan samtidigt förstå men beklagar att den psykiska misshandeln kommit att få så litet utrymme i betänkandet. Vi ser det som ett uttryck för hur svår denna är att få grepp om och således också att definiera. Kroppslig aga är lätt att känna igen oavsett barnets ålder men för psykisk aga finns ett brett register, som dessutom upplevs mycket olika beroende på barnets mognadsnivå. Ett yngre barn förstår inte ironi utan känner sig oftast förvirrat och osäkert inför denna, likaså om det inte tas på allvar utan utsätts för respektlösa vuxenskämt.

Att negligera och bemöta barn med tystnad gör dem ångestfyllda och olyckliga. Om barn gång på gång utsätts för besvikelser i form av brutna löften eller indragning av förmåner rubbas deras tillit till vuxna, och detta kan allvarligt skada möjligheten att i en framtid skapa nya relationer.

Vi måste dock tyvärr vara medvetna om att i många familjer, där kroppslig bestraffning är helt otänkbar, förekommer en kontinuerlig och subtil psykisk misshandel, som helt kan bryta ner barnen. Där sådan utstuderad psykisk aga förekommer blir det svårast att åstadkomma attitydändringar.

Fysisk aga är förkastlig som uppfostringsmedel. Än mer förkastlig är ett mer eller mindre stående hot om aga. Mest förkastlig är dock den psykiska agan.

2 Utformningen av bestämmelsen

2.1 Hovrätten över Skåne och Blekinge:

Vad gäller utformningen av den föreslagna bestämmelsen har hovrätten vissa erinringar. Utredningen har utan utförligare motivering valt ett uttryckssätt hämtat från skollagen och stadgorna för barnavårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor.

Uttrycket kroppslig bestraffning kan godtas. Det är entydigt och mera tidsenligt än ordet aga. Däremot är uttrycket annan kränkande behandling oklart. Därmed avses enligt utredningen att ange att barn inte heller får utsättas för psykiska övergrepp. En klargörande motivering hade varit av

värde. Genom den föreslagna ordalydelsen införes ett begrepp utan säkert och avgränsat innehåll. Det läggs nu på den enskilde själv att bestämma vad som skall avses med kränkande behandling. Härigenom åstadkommes knappast en opinionspåverkan. Det måste också framhållas att den uppfostran som sker inom hemmet inte är av samma karaktär som den som äger rum i grupp i skolor och andra institutioner. Enligt hovrättens mening bör sålunda det valda uttryckssättet närmare preciseras så att dess innebörd står fullt klar.

I sina tidigare remissyttranden har hovrätten föreslagit att bestämmelsen i 6 kap. 3 § FB skulle innehålla att föräldrarna alltid skall iaktta barnets bästa, ge det trygghet och ett gott föredöme. Hovrätten är alltså av uppfattningen att ett vägledande stadgande om vårdnadshavarens skyldigheter vid sin barnuppfostran främst bör ha en positiv innebörd.

Det finns ingenting som talar mot att vid en lagstiftning om förbud mot kroppslig bestraffning och annat våld mot barn också införa ett stadgande med detta innehåll. Hovrätten föreslår därför att 6 kap. 3 § föräldrabalken får följande avfattning: "Vårdnadshavare skall alltid iakttaga barnets bästa, ge det trygghet och ett gott föredöme. Över barnet skall utövas den uppsikt som erfordras med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter. Barnet får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling."

Vid en lagstiftning enligt hovrättens förslag kan ifrågasättas om inte ordningsföljden av 2 § och 3 § i 6 kap. föräldrabalken borde kastas om. Det synes mest tillfredsställande att först ange grundläggande psykiska och därefter materiella krav på omvårdnad av barn.

2.2 Skolöverstyrelsen (SÖ):

Det raka besked som omformuleringen innebär gör det lättare att ge information till allmänhet, barn, ungdomar och föräldrar. Dock måste det alltså föras ett resonemang omkring innebörden av "kroppslig bestraffning". SÖ vill i detta sammanhang hänvisa till Gösta Walin, Kommentar till föräldrabalken, Stockholm 1971 s. 118, återgiven på s. 19 i betänkandet. Man bör skilja på en förebyggande åtgärd t.ex. i form av "helt svaga fysiska ingrepp" för att hindra barnet från att råka illa ut och avsikten att genom fysiskt ingrepp utöva bestraffning. SÖ ser positivt på att omformuleringen innefattar även den psykiska skada barn kan ta både av fysiskt övergrepp och kränkande behandling på annat sätt.

I kommentartext till lagen och i informationsmaterial bör den psykiska komponenten kraftigt understrykas.

2.3 Socialstyrelsen:

Bestämmelsen riktar sig formellt till vårdnadshavare även om utredningen avser att den skall iakttas av alla som kommer i kontakt med barn. Avsikten med bestämmelsen kan då klarare komma till uttryck om den formuleras på följande sätt. "Vårdnadshavare är skyldig tillse att barnet inte utsätts för fysiska eller psykiska övergrepp eller annan kränkande behandling". Detta innebär då att varken vårdnadshavaren själv eller andra får använda sådana uppfostringsmetoder. Bestämmelsen får därigenom en mer allmän räckvidd.

Om det lagtekniskt inte går att införa en bestämmelse av ovanstående innebörd, bör frågan om sammanboendes och umgängesberättigades m. fl. skyldigheter gentemot barn tas upp och behandlas i utredningens fortsatta arbete.

Utredningen framhåller att den har för avsikt att återkomma till utformningen av en bestämmelse om ett barns psykiska omvårdnad. Socialstyrelsen vill poängtera vikten av att utredningen ingående behandlar denna fråga. Annars föreligger risk för att den föreslagna bestämmelsen i 6 kap. 3 § FB får slagsida åt det "fysiska" hållet, även om förslaget avses innefatta både fysisk och psykisk kränkande behandling. Genom den av socialstyrelsen föreslagna formuleringen utsägs tydligare att barnet inte får utsättas för psykiska övergrepp.

I ett särskilt yttrande som har fogats till socialstyrelsens remissvar anför t. f. byråchefen Gunnar Fahlberg:

Som socialstyrelsen konstaterat i sitt remissyttrande är det rättsliga läget det att aga redan är straffbart i den mån det är att betrakta som misshandel i brottsbalkens mening. Utredningen har föreslagit ett "förbud" mot aga i föräldrabalken utan att utvidga det straffbara området för misshandel i brottsbalken. Det är emellertid felaktigt att kalla en regel för ett förbud, till vilken inte finns kopplad någon sanktionsbestämmelse. Om man vill ha en regel med motsvarande innehåll i föräldrabalken bör den därför utformas som en skyldighet för vårdnadshavaren att bevaka barnets rätt att inte bli utsatt för olika former av kränkande behandlingar. Som socialstyrelsen angivit kommer regeln då automatiskt att medföra en skyldighet för vårdnadshavaren att inte själv utsätta barnet för olika former av bestraffningar eller andra kränkande behandlingar.

Om man däremot avser att införa ett agaförbud bör detta ske genom en utvidgning av det straffbara området i 3 kap. 5 § BrB. Av paragrafen bör då framgå att den som utsätter barn för smärta gör sig skyldig till misshandel även om smärtan inte är så intensiv eller varaktig att den i dag är att anse som misshandel. Härmed inte sagt att varje övergrepp behöver straffsanktioneras. En sådan regel kan med skäl kallas för ett agaförbud. Bestämmelsen bör naturligtvis kompletteras med den av socialstyrelsen föreslagna regeln i föräldrabalken.

2.4 Länsstyrelsen i Östergötlands län:

Länsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av att ordagrant införa skollagens bestämmelse om agaförbud i föräldrabalkens privaträttsliga regelsystem. Länsstyrelsen föreslår därför att 6 kap. 3 § FB får följande lydelse: Vårdnadshavare skall utöva den uppsikt över barnet som är erforderlig med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter samt därvid utesluta aga eller annan kränkande behandling. – Om barnets integritetsskydd anses böra tydligare framhåvas föreslår länsstyrelsen en särskild regel, benämnd 3 a § av följande lydelse: Barnet får inte agas eller behandlas på annat kränkande sätt.

2.5 Svenska kommunförbundet:

6 kap. 3 § FB i dess nuvarande lydelse riktar sig enbart till vårdnadshavare. Av motiveringen till kommitténs förslag framgår att avsikten är att bestämmelsen skall iakttas av alla som har hand om barn. Detta framgår emellertid inte av den föreslagna lagtexten. Den föreslagna bestämmelsen torde vara en sådan föreskrift, som enligt regeringsformen kräver stöd i lag. För att andra än vårdnadshavare skall omfattas av bestämmelsens innehåll bör det därför enligt styrelsens mening i annan lag införas en motsvarande bestämmelse, som riktas till dem som har hand om barn och som inte omfattas av annan lagstiftning.

2.6 Västmanlands läns landsting:

I utformningen av förslaget s. 29 detaljtolkas aga som innefattande bl. a. i detta begrepp ett litet slag på handen. Den nu föreslagna bestämmelsen innebär att även sådana uppfostringsmetoder är olämpliga. Detta stycke bör utgå, då det torde vara omöjligt att leva upp till detta krav för de flesta föräldrar.

2.7 Folkpartiets kvinnoförbund:

Syftet med utredningsuppdraget var att undersöka förutsättningarna att i föräldrabalken införa en inte straffsanktionerad bestämmelse som gav klart uttryck för inställningen att samhället inte längre kan godta att kroppsligt våld används mot barn som uppfostringsmedel eller straff. Den bestämmelse som enligt förslaget införes i föräldrabalken gäller dock enbart vårdnadshavare. Förbundet anser att ett dylikt förbud mot aga borde gälla alla som har hand om barn.

2.8 Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

I utredningens betänkande finns ingen redovisning av utredningens

uppfattning om var gränsen går mellan aga, kroppslig bestraffning och kroppslig tillrättavisning. Det finns inte heller i betänkandet någon redogörelse för var man anser att gränsen går mellan psykiskt kränkande behandling av barn och annan behandling som trots att den strider mot barnets vilja syftar till att göra barnet medvetet om de begränsningar för handlingsfrihet i förhållande till omgivningen som omfattar alla människor i ett fungerande samhälle.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund anser att det är en brist i utredningens arbete att diskussioner kring dessa frågor inte redovisas i betänkandet. De normer för samlevnad som i vårt land för de flesta är självklara i deras samverkan med människor utanför familj och trängre vänskrets är inte alltid så självklara i umgänget med och uppfostran av barn. Många olika kulturmönster finns representerade i vårt lands befolkning och i flera av dem är kroppslig bestraffning av barn ett godtagat uppfostringsmedel.

3 Information om den nya bestämmelsen

3.1 Skolöverstyrelsen (SÖ):

Enligt SÖ:s mening är det angeläget att så snart som möjligt besluta om författningsändringen, så att informationsverksamhet och utbildning kan starta utan onödigt dröjsmål.

SÖ anser det vara viktigt att jämsides med information t. ex. i massmedia en kontinuerlig information/utbildning förs in i mödravårdscentralernas och barnavårdscentralernas verksamhet och att man därvid bör finna vägar att nå samtliga föräldrar.

Föräldrar från andra länder och kulturer ställer sig ofta undrande inför vad de upplever som svenska uppfostringsmönster. I många fall saknar de kunskaper om svensk syn på barnuppfostran.

Det är viktigt att information på invandrarspråken sprids genom tillgängliga informationskanaler i anslutning till lagändringen. Det är också viktigt att nyinflyttade invandrarfamiljer vid bosättning i Sverige får information om lagar och bestämmelser som de har att iaktta.

SÖ tillstyrker således utredningens förslag att särskilda informationsinsatser riktas till familjer med annan kulturbakgrund än den svenska.

I anslutning till undersökningen om barnmisshandel (Socialstyrelsen 1969) infördes i kursplanerna att undervisning rörande misshandel skall ges blivande personal inom vårdrken.

Information till skolpersonal och elever är angelägen. De bör stimuleras till diskussioner kring frågor som rör relationer människor emellan med målet att

söka motverka övergrepp och våld. Ett ansvar för denna information åvilar såväl lokala som regionala och centrala myndigheter.

3.2 Socialstyrelsen:

Hur stor effekten av ett agaförbud blir är beroende av hur *informationen* om den föreslagna bestämmelsen når ut. Socialstyrelsen ser det som mycket angeläget att informationen om att barn inte får utsättas för fysiska eller psykiska övergrepp når ut till alla. Styrelsen instämmer i utredningens uppfattning att frågan om olämpliga och lämpliga uppfostringsmetoder tas upp i föräldrautbildning enligt barnomsorgsgruppens förslag. Det är i detta sammanhang viktigt att det vid diskussioner om uppfostringsmetoder finns någon som är kunnig i dessa frågor.

Det är särskilt angeläget att invandrargrupperna inte lämnas utanför. Många invandrare har ett annat kulturmönster där det är tillåtet att använda aga som uppfostringsmedel. Det är angeläget att information om bestämmelsen sprids i undervisningen på olika utbildningsnivåer, t. ex. i grundskolan, i gymnasieskolan, i utbildningen till vårdyrken och till andra yrkesgrupper som har kontakt med barn.

3.3 Statens invandrarverk:

Inställningen till uppfostringsfrågor anses ha ett starkt samband med ursprungsmiljön. Undersökningar visar att den växlar mellan olika samhällsgrupper även i Sverige. En helt annorlunda kulturbakgrund kan ytterligare medföra andra synsätt på dessa frågor.

Sker en lagändring enligt utredningens förslag måste alla föräldrar informeras om detta. Det krävs speciella informationsinsatser för olika invandrar- och minoritetsgrupper. För att informationen skall nå fram genom den av utredningen nämnda föräldrautbildningen behöver personer med invandrarbakgrund och kunskap i invandarspråk engageras. Invandrarorganisationer och invandrapress kan vara lämpliga kanaler att föra fram information.

Statens invandrarverk står gärna till förfogande för information och samråd.

3.4 Länsstyrelsen i Östergötlands län:

Länsstyrelsen anser att ett agaförbud på kort sikt i första hand får psykologiska effekter. På längre sikt bör bestämmelsen förhoppningsvis kunna bli direkt attitydpåverkande när det gäller inställningen till barnuppfostran. Framför allt om diskussionen hålls levande och behovet av information i frågan uppmärksammas, exempelvis inom olika former av

föräldrautbildning, i likhet med vad utredningen föreslår.

Det måste samtidigt ses som mycket angeläget, att lagändringen följs av en fördjupad diskussion angående innebörden av "kränkande behandling" av barn, så att det psykiska våld som barn utsätts för också fokuseras och uppmärksammas.

3.5 Barnomsorgsgruppen:

Utredningen pekar i särskilt hög grad på invandrarnas uppfostring av sina barn. Självfallet skall invandrare informeras om att den svenska synen på barnuppfostran kan skilja sig från deras hemländers. Vi har dock uppfattningen att ett så direkt utpekande av invandrare som sker i utredningen inger betänkligheter.

Utredningen betonar vikten och betydelsen av att en föräldrautbildning kommer till stånd. Man konstaterar att föräldrautbildning bör starta tidigt redan när grunden läggs till en självständig individ med omsorg om andra dvs. redan i förskoleåldern och skolåldern. Vi anser att föräldrautbildningen måste starta redan före barnets födelse vilket vi föreslagit i vårt betänkande om föräldrautbildning (SOU 1978:5). Självfallet är det så att under föräldrautbildningen kommer att diskuteras bl. a. olika uppfostringsmetoder. Initiativet och innehållet skall dock bestämmas av deltagarna själva. Vi har därför inte föreslagit någon kursplan eller liknande. Vi har däremot vad beträffar verksamheten vid mödra- och barnavårdscentralerna redogjort för vissa teman som kan bilda underlag för diskussioner. Vi har som målsättning för en allmän föräldrautbildning angivit

- 1) att öka kunskaper
- 2) att möjliggöra kontakt och gemenskap
- 3) att skapa möjligheter till medvetenhet om och påverkan av samhälleliga förhållanden.

Dessa mål avser sålunda en allmän föräldrautbildning som riktas till alla. För vissa grupper ex. invandrare måste speciella insatser göras från samhällets sida. I dessa insatser ingår en ökad information om svenska förhållanden. Vi har dock noga poängterat att den föräldrautbildning som byggs upp skall baseras på respekt för invandramas kulturella identitet. Detta innebär självfallet inte att aga som uppfostringsmetod skall accepteras.

Barnomsorgsgruppen har sålunda uppfattningen att de frågor som aktualiseras i föräldrautbildning måste utgå från föräldrautbildningsgruppen själv. Vi har analogt med denna syn inte velat utgå från så kategoriska förutsättningar som att det för att man skall kunna bedriva en föräldrautbildning är nödvändigt att lagen innehåller ett uttryckligt förbud mot kroppslig bestraffning, även om vi självklart instämmer i att kroppslig bestraffning inte är en lämplig uppfostringsmetod.

Barnomsorgsgruppen kommer att fortsätta sitt arbete med frågan om föräldrautbildning under barnets förskole- och skoltid liksom med en föräldrautbildning som riktas till alla i samhället. Vi tror att en bred debatt om barn och barns villkor är nödvändig. I denna debatt är frågor om metoder i barnuppfostran en given del.

3.6 Sociala centralnämnden i Stockholm:

Utredningen föreslår information genom massmedia och föräldrautbildning. Socialförvaltningen vill i detta sammanhang betona vikten av kontinuerliga insatser då sporadiska sådana ter sig otillräckliga för att nå det genom förbudet åsyftade målet, nämligen att inskränka vuxnas våld mot barn. Med rätta framhåller utredningen betydelsen av att informationen kommer våra invandrare till del, eftersom ett stort antal av dem kommer från länder, där aga utgör ett godtagbart och knappast ens offentligen ifrågasatt medel i barnens fostran. Socialförvaltningen delar helt utredningens uppfattning att avvikelser från det svenska – i vart fall det officiellt fastlagda – synsättet i fråga om aga som uppfostringsmedel inte kan godtas. Information om agaförbudet har betydelse även av det skälet att utlänning inte kan som straffrihetsgrund – i det fall agan är att bedöma som misshandel enligt brottsbalken – åberopa att det i hans hemland är tillåtet att slå egna barn. Enligt socialförvaltningens uppfattning bör frågan om särskilda informationsåtgärder tas upp även i fråga om vissa inhemska extrema religiösa grupper, vilka direkt propagerar för s. k. kärleksfull aga som systematiskt led i barnuppfostran.

3.7 Sociala centralnämnden i Göteborg:

I betänkandet uppmärksammas också invandrarbarnens situation. Forskare, som arbetar med etniska frågor, har funnit att det sista man ger upp av sin kulturella bakgrund är just uppfostringsmönstret. Det krävs alltså ett långsiktigt arbete att skapa en ändrad attityd hos invandrarföräldrar att aga ej är acceptabelt i det svenska samhället. Föräldrautbildning i Göteborg har hitintills, på grund av språksvårigheter, endast kunnat erbjudas finsktalande invandrare. Arbete pågår emellertid för att finna metoder att även nå andra grupper av invandrare.

I betänkandet finns en förhoppning om att antalet fall av barnmisshandel kommer att minska i och med att ett förbud mot aga finns inskrivet i föräldrabalken. För att kunna förverkliga denna optimistiska inställning krävs fler aktiva insatser från samhällets sida än ett allmänt agaförbud. Föräldrautbildning och utvecklande av olika psykosociala stöd- och behandlingsmetoder är nödvändiga. Dessutom kan en kontinuerlig information rörande barns behov och utveckling lägga grunden till en opinion mot att använda handgripliga bestraffningar mot barn. Hos alla vuxna måste finnas

en beredskap att aktivt reagera mot att barn utsätts för övergrepp i någon form. En ökad uppmärksamhet måste också riktas mot de riskfaktorer som finns i barnets närmiljö. Samhällsplaneringen bör kunna inriktas på att bättre ta hänsyn till barns behov av positiv kontakt med flera vuxna i sin omgivning. Barnet är ingens egendom utan allas tillgång.

3.8 Sociala centralnämnden i Malmö:

Enligt sociala centralnämndens mening är en lagändring inte någon garanti för en förändring i den önskade riktningen. I fråga om åga synes därför den viktigaste frågan vara den av utredningen föreslagna informationen och föräldrautbildningen. Endast genom åtgärder av denna typ kan den nödvändiga attitydförändringen skapas. Sociala centralnämnden efterlyser här dock en information som bör komma in redan under de avslutande åren i den obligatoriska skolan.

3.9 Sjukvårdsförvaltningen i Gotlands kommun:

Behovet av information och attitydpåverkan är mycket stort. Det är nödvändigt med en kraftig satsning på en föräldrautbildning. Man måste då fortlöpande försäkra sig om att denna föräldrautbildning verkligen har en förmåga att förändra attityder i önskvärd riktning. Detta bör beläggas genom lämplig forskning.

Föräldrautbildning måste kompletteras med förstärkta stödåtgärder åt föräldrar med egna problem som i olika grader kan äventyra deras barns utveckling. Behovet av stödåtgärder i form av t. ex. psykologmedverkan på MVC, BB, BVC och inom barnomsorgen framstår då som ytterst väsentlig.

3.10 Västmanlands läns landsting:

Åtgärder i form av föräldrautbildning, stödåtgärder åt föräldrar med egna problem som i olika grader kan äventyra deras barns utveckling, psykologmedverkan på mödravårdscentraler, BB, barnavårdscentraler inom barnomsorgen är exempel på väsentliga behov. Man måste vara medveten om att det för många människor även med god vilja är svårt att leva upp till föräldrarollen, särskilt de som själva varit med om egna barndomsupplevelser av våld och förnedring och aktuella upplevelser, av trötthet, stress, isolering, utanförkänslor.

När det gäller invandrare är frågan mera komplicerad än vad som framgår av betänkandet s. 27. Beaktas bör att här fordras en konstruktiv dialog som kanske får sin fulla verkan först i nästa generation.

3.11 Folkpartiets kvinnoförbund:

Förbundet anser det viktigt att införandet av den föreslagna bestämmelsen kombineras med en omfattande informations- och utbildningskampanj.

Inom många kulturer ingår fortfarande aga som en del i ett invant uppfostringsmönster. Genom invandring finns många av dessa kulturer i dag i Sverige. Det är ytterst angeläget att våra invandrare får ingående information om vår svenska syn på aga. Av denna information måste tydligt framgå att fysiskt och psykiskt våld aldrig kan tolereras oavsett kulturell bakgrund.

Skall det föreslagna tillägget i föräldrabalken få någon större praktisk betydelse måste barnens rättsliga intressen tillvaratas av någon opartisk myndighet. Förbundet föreslår här att utredningen i sitt fortsatta arbete ges möjlighet att ta upp en diskussion om att införa en barnombudsman.

3.12 Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

Införandet av den föreslagna kompletteringen av 6 kap. 3 § FB måste om den skall ha avsedd verkan, kombineras med en massiv informationsinsats, som förklarar innebörden i bestämmelsen. Denna information bör riktas inte bara till föräldrar och vårdnadshavare, utan även till alla dem som i institutioner, domstolar, myndigheter, förvaltningar och andra samhällsorgan kommer i kontakt med barn och barns problem. Informationen bör förmedlas genom alla de organ som kommer i kontakt med föräldrar och andra vårdnadshavare och dessutom genom massmedia.

Ett viktigt komplement till denna informationsinsats är införandet av föräldrarådgivning, där föräldrar och andra vårdnadshavare ges möjlighet att diskutera och söka lösningar på de problem som de upplever i sin fostrarroll.

Information och föräldrarådgivning skall utformas i en medvetenhet om att de som har kontakt med barn önskar finna konstruktiva vägar till att lösa konflikter mellan sig och barnen. Konflikter är oundvikliga, i alla nära relationer. De är en del av livet självt. Information och rådgivning måste inriktas på att ange sådana konstruktiva vägar ur konflikter som kan bidra till en utveckling hos den enskilda individen och klargöra vilka konsekvenserna blir för barnen och för relationen mellan barn och fostrare av sådana åtgärder som i något avseende kränker barnen.

Det är, enligt förbundets mening, oerhört viktigt att inte skuldbelasta de föräldrar och vårdnadshavare som i dag gör sitt allra bästa för att inte skada eller förkväva sina barn, vare sig fysiskt eller psykiskt, men som ändå ibland upplever att de misslyckas med att nå en sådan målsättning.

3.13 Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund:

Den informationskampanj, som utredningen skisserar kring lagändringen, är enligt förbundets åsikt nödvändig för att förslagets innebörd skall nå ut i vida kretsar och inte bli någon pappersreform. Behovet av att föräldrautbildningen startar tidigt, redan i förskoleåldern i form av förberedelse för vuxenroll, föräldraskap och gemensamt ansvarstagande för barn, kan inte nog understrykas. En speciell inriktning av information till invandrarfamiljer är också nödvändig. Specialinsatser behövs i synnerhet för dessa grupper med ofta helt andra uppfostringstraditioner än de svenska.

3.14 Svenska kvinnors vänsterförbund:

Vi vill understryka behovet av en massiv information om att all slags kroppslig bestraffning och annan förnedrande behandling faktiskt är straffbar, särskilt till invandrare, vilkas kulturmönster ofta kan omfatta mer auktoritära uppfostringsmetoder, och andra mindre privilegierade grupper, som kan ha svårt att tillgodogöra sig allmänt riktad information. Dessutom måste en väl utbyggd föräldraupplysning ge kunskaper om andra alternativ till barnuppfostran.

När det gäller den typ av aga, som är att betrakta som regelrätt misshandel är utredningen alltför optimistisk i sin syn på att antalet misshandelsfall kan sjunka genom ett förbud mot aga. Utredningen har i dessa fall i för hög grad utgått från att misshandel skulle vara en rationell åtgärd som led i uppfostringsarbetet. Man har inte tillräckligt beaktat de ekonomiska och psykosociala faktorer, som kan utlösa barnmisshandel. För att undvika dessa i sig extrema, men tyvärr ofta förekommande fall behövs långt mer än ett förbud mot aga. Det har visat sig att föräldrar som misshandlar barn ofta befunnit sig i mycket pressade situationer ekonomiskt, socialt och att de levt i segregerade miljöer.

3.15 Rädda Barnens riksförbund:

De sakkunniga har själva definierat sitt uppsåt med förslaget på ett oantastligt sätt: man vill skapa underlag för att upplysa såväl föräldrar som andra om att barn inte får behandlas illa.

Det är ett utmärkt underlag för den föräldrautbildning som f. n. utredes i annan ordning och som utredningen om Barnens Rätt fäster förhoppningar vid som också Rädda Barnen delar. Den bristfälliga kunskapen om barnets fysiska och psykiska behov är inte mindre påfallande därför att den så ofta är omedveten hos dem som blivit föräldrar. För en djupare förståelse av barndomens betingelser krävs genomgripande attitydförändringar som måste förberedas redan hos den helt unga människan. Det är alltså väldiga uppgifter, som väntar framöver, på att fylla ut förväntningarna kring den

lagtext som de sakkunniga nu har föreslagit och som Rädda Barnen härmed tillstyrker.

3.16 Husmorsförbundet Hem och Samhälle:

Förbundet delar utredningens uppfattning, att effektiv och kontinuerlig upplysning om betydelsen av barns uppväxtvillkor måste komma till stånd för att skapa en fast opinion mot det våld i olika former som blivit allt vanligare och möter både barn och vuxna såväl i det verkliga livet som i den underhållning som bjuds. Bristande kunskaper om de framtida psykiska och fysiska risker de barn löper som under uppväxtåren utsätts för övergrepp måste undanröjas genom medveten och kontinuerlig information, som går ut till alla och med utnyttjande av alla de kanaler samhället kan förfoga över. Förbundet understryker vad i utredningen anförts, att risk finns, att barn som utsatts för våld från fostrarnas sida som vuxna kan komma att betrakta våld som en naturlig metod att driva igenom sin vilja. En sådan inställning motverkar samhällets strävan mot ett absolut avståndstagande från våld i alla former.

3.17 Riksförbundet Hem och Skola:

Vad avser utredningens avsnitt om föräldrautbildning som ett värdefullt instrument för information om lämpliga och olämpliga uppfostringsmetoder önskar förbundet fästa uppmärksamheten på möjligheterna att utgå från aktiviteter i skolan/institutionen som är gemensam för föräldrar och barn.

I det av riksförbundet under flera år begärda obligatoriska ämnet Samlevnads kunskap skulle barn och föräldrar kunna vinna en ömsesidig kunskap av stor betydelse. Ett sådant pedagogiskt inslag innebär med sannolikhet också ett stort framsteg i strävandena att nå de föräldrar som för närvarande inte aktivt går in i samarbetet hem-skola. I utvecklingen av denna idé kring föräldrautbildning i skolan måste problemet med förlorad arbetsförtjänst lösas.

3.18 Föreningen Barnets rätt i samhället (BRIS):

Vi är eniga om – och har på många olika sätt påpekat – att det är nödvändigt med en intensifierad informationsverksamhet för samhällets förändrade grundinställning till barnuppfostran och till de uppfostringsmål som man vill främja. Föräldrautbildning är då ett av de viktigaste instrumenten som vi arbetar med för att åstadkomma detta. Vi hoppas därför mycket på det förslag till första avsnitt av en utbyggd föräldrautbildning som just lagts fram för socialdepartementet av Barnomsorgsgruppen. Men vi vill ändå starkare än vad som skett i förslaget från Barnens Rätt-utredningen trycka på behovet av

att man redan i förskola och skola tillsammans med föräldrar och lärare med barnen bearbetar attityder till våld barn emellan och till våld i uppfostran, samt över huvud taget arbeta för goda relationer mellan barn och vuxna. Utredningen pekar i detta sammanhang särskilt på de problem som föreligger bland invandrargrupperna och ger en osedvanligt skarp beskrivning av den innebörden att vi i Sverige inte kan godta ett kulturmönster som bygger på aga som uppfostringsmedel.

Inom BRIS har vi dock den erfarenheten att det även inom den svenska kulturtraditionen finns kvar en sådan syn och att icke obetydliga grupper i vårt samhälle ännu hävdar t. ex. starkt auktoritära uppfostringsideologier. Det är därför ytterst viktigt att man tidigt får möjlighet att komma in i en utvecklande dialog om dessa frågor, såväl med de små och uppväxande barnen som med deras föräldrar. Den vägen är säkert också den effektivaste när det gäller att, såsom utredningen hävdar och citerat (s. 17) Hovrätten över Skåne och Blekinge, informera om och skapa kunskap och förståelse för de positiva krav som bör ställas på vårdnadshavare för att barnen i deras vård skall få möjlighet till en god utveckling och en stimulerande barndom.

3.19 Föreningen Familj och Rätt (FoR):

FoR instämmer med utredningen att information och utbildning är av stor vikt och betydelse. Tyvärr ger betänkandet inte annat än allmänna anvisningar om möjligheten att utnyttja massmedier, mödra- och barnavårdscentraler, den obligatoriska skolan (för- och grundskolan) samt den speciella invandrarundervisningen.

Som FoR inledningsvis framhållit är det väsentligt att lagstiftaren framträder som föregångsman och attitydskapare inom familjerätten. Utan ett konkret och långsiktigt utbildningsprogram förändras inga attityder, allra minst inom ett så känsligt område som familjelagstiftningens, där invanda mönster och ibland även fördomar påverkar sinnena utan att vi ens själva är medvetna om det. Lagändringar i sig själv medför inga attitydförändringar. Det finns alltför många exempel på detta i samband med de senare årens familjerättsreformer. Det har också visat sig att det inte räcker med att lagstiftaren skisserar ett utbildningsprogram om det inte samtidigt anslås/anvisas medel.

FoR delar uppfattningen att föräldrautbildningen måste starta redan i förskoleåldern, bl. a. kanske som en motvikt till attityder från det egna hemmet, och sedan stegvis fortsätta upp i vuxen ålder.

Undervisningsformerna i för- och grundskolan liksom i vuxenutbildningen måste diskuteras och troligen delvis utformas av centrala instanser. Alla torde vara överens om att gamla tiders sedelärande berättelser inte har mycket att ge. Det är viktigt att finna undervisningsformer som på ett aktivt sätt engagerar, t. ex. rollspel och andra former av dramatik, oavsett ålder.

Samtidigt måste man inse att i dag är det ännu relativt få lärare som har tillräckliga kunskaper inom dessa områden. Även om det på vissa skolor finns enstaka lärare som har tillägnat sig denna metodik, torde det med rådande klassläraresystem på låg- och mellanstadiet ställa sig svårt att organisera lärarbyten. Medverkan utifrån synes ofrånkomlig även om denna kräver ökade ekonomiska resurser och trots svårigheten finna lämpliga handledare.

Föräldrautbildningen i vuxen ålder, dvs. från 20-årsåldern och uppåt, borde enligt FoR också vara ett obligatorium. Blandade samtalsgrupper för män och kvinnor med handledare – försöksverksamhet har visat att det senare är en nödvändighet – skulle ges möjlighet ta del av varandras erfarenheter med förhoppningsvis ökad insikt som resultat. Inom överskådlig tid finns inte ekonomiska resurser för ett dylikt obligatorium.

Utredningen har pekat på möjligheten att lägga föräldrautbildningen i anslutning till mödra- och barnavårdscentralerna. Den begränsade försöksverksamhet som ägt rum är inte entydigt positiv. Det har bl. a. visat sig att det hittills i huvudsak är kvinnor som deltar och att där saknas de kvinnor som det känns särskilt angeläget att nå.

Vill vi acceptera könsuppdelad föräldrautbildning finns för männens del möjligheten att denna tillsammans med samhällskunskap läggs in i värnpliktsutbildningen. Det är allmänt känt att motivationen för ämnet samhällskunskap inte är särskilt stor på högstadiet och att en fortbildning skulle vara bra i 20-årsåldern. Värnpliktsutbildningen måste dock i så fall förlängas vilket kräver en ekonomisk resursförstärkning. — — —

Oavsett vilka utbildningsvägar lagstiftaren väljer är det uppenbart att avsevärda belopp måste anslås för att intentionerna med lagändringen skall förverkligas.

Massmedias möjligheter att skapa bestående attitydförändringar får inte överskattas. En annonsering i pressen och på TV:s "Anslagstavlan" om att "från 1 jan. 1979 får barn inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling" blir inte annat än informativ. Artiklar och program om barnmisshandel är som regel inte heller av sådan karaktär att de förändrar synsättet inom den egna familjen. De avfärdas lätt med kommentaren "så här går det inte till hos oss".

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1978-11-06

Närvarande: justitierådet Hesser, regeringsrådet Hamdahl, justitierådet Höglund, justitierådet Hessler.

Enligt utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 7 september 1978 har regeringen på hemställan av statsrådet Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i föräldrabalken.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bertil Ekdahl.

Förslaget föranleder följande yttranden inom lagrådet.

Hesser och Höglund:

Det remitterade förslaget innebär, att till nuvarande bestämmelse i 6 kap. 3 § föräldrabalken om plikt för vårdnadshavare att utöva uppsikt över barn, som står under hans vårdnad, fogas en ny bestämmelse av innehåll, att barnet inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Ett sådant förbud sägs i remissprotokollet utgöra det första steget i en allmän översyn av de regler som rör vårdnaden om barn. Den närmare betydelsen i rättsligt hänseende av den föreslagna bestämmelsen synes dock inte helt klarlagd.

Paragrafen fick sin nuvarande lydelse genom lagändring år 1966. Som skäl för det nu föreslagna tillägget anförts i remissprotokollet, att det rent rättsligt är något osäkert i vilken utsträckning lättare handgripliga tillrättavisningar av barn är straffbara. Bland annat har det yppats tveksamhet om räckvidden i straffrättsligt hänseende av 1966 års lagändring. Frånvaron av en bestämmelse i föräldrabalken som uttryckligen förbjuder handgripliga tillrättavisningar sägs ha av många föräldrar uppfattats så, att viss rätt till aga finns, något som anses innebära en allvarlig fara, i det att en sådan uppfattning lätt banar väg för skadligt våld mot barn.

Med den nya bestämmelsen avses att undanröja all tvekan om att en bestraffningsåtgärd mot barn är brottslig, om motsvarande handling mot en annan person är straffbar som nisshandel enligt brottsbalken. Det har dock inte ansetts påkallat att straffbelägga överträdelse av bestämmelsen utöver vad som redan följer av brottsbalkens regler.

Den rättsliga betydelsen av den föreslagna lagändringen blir, sedd mot bakgrunden av vad som förekom i 1966 års lagstiftningsärende, att det klart

sägs ifrån att sådan misshandel som i och för sig skulle bedömas som rättsstridig aldrig kan till någon del på grund av aganderätt anses tillåtlig när den utövas av vårdnadshavare mot barn. Men lagändringen har en längre gående innebörd. För att misshandel i brottsbalkens mening skall föreligga krävs att den kroppsliga störningen ej varit alltför lindrig eller hastigt övergående (Beckman m. fl., Brottsbalken I, 4 uppl. 1974, s. 156). Det föreslagna tillägget i föräldrabalken innebär enligt vad som anförs i remissprotokollet förbud mot varje handling som medför att barnet tillfogas kroppsskada eller smärta, även om störningen är helt lindrig eller hastigt övergående. Till den del bestämmelsen sålunda går utöver det straffbara området får den betydelse främst som pedagogiskt stöd i strävandena att övertyga föräldrar och andra om att inga former av våld får vara medel i barnens fostran.

Vad nu sagts om kroppslig bestraffning äger sin motsvarighet i fråga om annan kränkande behandling som avses i den föreslagna bestämmelsen.

Vi lämnar förslaget utan erinran.

Hamdahl och Hessler:

I remissprotokollet anför föredragande statsrådet, att det rent rättsligt är något osäkert i vilken utsträckning lättare handgripliga tillrättavisningar av barn är straffbara. Bl. a. har det yppats tveksamhet om räckvidden i straffrättsligt hänseende av 1966 års lagändring. Enligt föredragande statsrådet uppfattar många föräldrar nog föräldrabalkens tystnad så, att viss rätt till aga finns. Så länge det inte står helt klart att våldsanvändning i barnuppfostran inte får förekomma i någon form, kan det enligt föredragande statsrådets uppfattning bli svårt att komma till rätta med den verkliga (allvarliga) barnmisshandeln.

Föredragande statsrådet anför vidare att med den i lagrådsremissen föreslagna nya bestämmelsen det inte kan råda någon tvekan om att en bestraffningsåtgärd mot barn är brottslig, om motsvarande handling mot en annan person är straffbar som misshandel enligt brottsbalken. Att straffbelägga överträdelse av bestämmelsen utöver vad som redan följer av brottsbalkens regler är däremot inte påkallat, anför föredragande statsrådet och tillägger, att som har framhållits under remissbehandlingen skulle det säkert vara olyckligt om det allmänna ingrep eller kunde ingripa med lagförföring och straff mot varje, än så ringa överträdelse av ett förbud mot aga.

Dessa uttalanden synes motstridiga. Å ena sidan skall våldsanvändning i varje form vara förbjuden i barnuppfostran, å andra sidan är det inte påkallat att straffbelägga överträdelse utöver vad som redan följer av brottsbalkens regler och det betecknas som olyckligt om det allmänna kunde ingripa med lagförföring och straff mot varje överträdelse av ett agaförbud.

Lagändringen 1966, varigenom 6 kap. 3 § föräldrabalken fick sin nuvarande

lydelse, överensstämmer med ett av riksdagen antaget förslag som avvek från det förslag som genom proposition förelades riksdagen. Med den antagna lydelsen åsyftades enligt första lagutskottet, vars utlåtande låg till grund för riksdagens beslut, att utrymme inte skulle ges för tolkningen att sådan misshandel, som i och för sig skulle bedömas som rättsstridig, på grund av aganderätten kunde anses tillåtlig om den utövades av vårdnadshavare mot barn. Stadgandet utformades därför så att den straffrihetsgrund som aganderätten kunde innebära helt utmönstrades. Emellertid tillfogade utskottet, att det ej torde ifrågakomma att, som föreslagits i motioner, genom lagstiftning förklara även obetydliga tillrättavisningar lagstridiga (NJA II 1966 s. 617 f.).

Det av riksdagen antagna lagförslaget föredrogs i lagrådet. Med hänvisning bl. a. till första lagutskottets sistnämnda uttalande yttrade tre ledamöter av lagrådet, att i fråga om lättare handgriplig tillrättavisning en rättstillämpande myndighet kunde finna sig lämnad i någon ovisshet om lagändringens räckvidd. En ledamot ansåg att tillrättavisning i form av helt svaga fysiska ingrepp var att anse som tillåten även efter ikraftträdandet av lagändringen (NJA II 1966 s. 619).

Tveksamhet kan således, såsom anförts i remissprotokollet, föreligga när det gäller rättsenligheten av helt obetydliga kroppsliga tillrättavisningar. Den oklarhet som kan föreligga undanröjs dock inte genom det nu föreslagna tillägget, eftersom överträdelse inte straffbeläggs utöver vad som redan följer av brottsbalken. För att misshandel i brottsbalkens mening skall föreligga krävs att den kroppsliga störningen ej varit alltför lindrig eller hastigt övergående (Beckman m. fl., Brottsbalken I, 4 uppl. 1974, s. 156).

Med 1966 års lagändring avsågs att klarlägga, att en misshandel som i och för sig är straffbar enligt brottsbalken inte kan bli rättsenlig därför att den utövas mot barn av dess vårdnadshavare. I den mån ovisshet i detta hänseende det oaktat alltjämt föreligger är det föreslagna tillägget ägnat att undanröja varje tveksamhet. Vad nu sagts gäller även för andra straffbara gärningar mot barnet som kan anses innefattade i orden "annan kränkande behandling". Någon rättslig betydelse utöver vad nu angivits har den föreslagna lagändringen icke.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-11-16

Närvarande: Statsminister Ullsten, ordförande, statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam.

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Proposition om förbud mot aga

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i föräldrabalken.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Två av lagrådets ledamöter har lämnat förslaget utan erinran, samtidigt som de har gjort uttalanden om den föreslagna bestämmelsens närmare betydelse. Jag kan för min del ansluta mig till dessa uttalanden.

Också de två andra ledamöterna i lagrådet har kommenterat förslagets innebörd och därvid framhållit att lagändringen har begränsad rättslig betydelse. Yttrandet ger mig endast anledning att uttala att den föreslagna bestämmelsen bör kunna få ett betydande värde som ett medel att påverka föräldrars handlande även till den del bestämmelsen går utöver det straffbara området.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att anta det av lagrådet granskade lagförslaget.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 7 september 1978.